

Davorka Kovačević, Zagreb

Detaljni urbanistički plan centra Zagreba očima sociologa

1. Uvod

Od svog nastanka do danas, grad je točka u kojoj se sakupljaju i žive ljudi. Svako naselje, selo ili grad, svoj začetak ima u jednom centru, da bi se kasnije iz njega dalje širilo i razvijalo.

Zbog urbane eksplozije, koja je počela industrijskom revolucijom, gradovi se naglo i masovno šire. Međutim, jezgra ili centar grada ostaje isti. U suvremenom evropskom gradu jasno možemo razlikovati stari i novi dio. Stari grad obično obuhvaća centar (utvrđenje ili neke druge znamenitosti) oko kojeg su kasnije podignute industrijske i stambene četvrti. Zbog brzine procesa urbanizacije, takovi centri nastali u fazi razvoja kapitalizma (18 — 19. st.) ne podmiruju zahtjeve svremenog grada.

Moderan grad kao zajednica stanovnika jedva da i postoji. Rastući individualizam, s jedne, a masovnost, s druge strane, čine grad sve više velikom nakupinom ljudi. Budući da grad nema pravu strukturu smatra se da okupljanje ljudi oko čvrstih funkcionalnih točaka, kao što su središta, može barem djelomično utjecati na stvaranje nove urbane kohezije. Naime zasićenost središta značenjima, osnova je djelom njegove privlačnosti za stanovništva grada, regije i širih područja koja mu gravitiraju.

Svojim općeintegralnim karakterom svih dijelova grada i njegovih stanovnika gradski je centar središte komunikacija i centar razmjene informacija. Njegova se naglašena simbolička uloga središta komunikacija očituje i u obliku (koncentracije spomenika) i u kulturnom značenju. Zbog te koncentracije djelatnosti u središtu ima sve manje mjesta za stanovanje. Tako nasuprot cjelodnevnoj napučenosti, navečer ono ostaje пусто.

Nagomilanost raznovrsnih funkcija neophodnih za urbani način života uvelike opterećuje centar grada. Pitanje je, do koje se veličine grad može imati jedan centar, koji je još uvijek funkcionalan za cjelokupno stanovništvo grada i posjetioce. Osim toga, do koje mjere jedan, prostorno određeni, centar može prihvaćati i razvijati nove funkcije koje mu nameće širenje grada.¹

Prostorno širenje grada, ograničava površina gradskog središta i porast prometa u gradu, faktori su koji značajno utječu na planiranje i kvalitetno formiranje gradskog i ostalih centara. Navedeni činioci naročito su značajni za

¹ S. Suvar i suradnici: *Sociološki aspekti urbanizacije Zagreba i zagrebačkog područja*, Institut za društvena istraživanja Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb 1970, str. 99—108.

rast tržišta, djelomičnu decentralizaciju funkcija na nove dijelove središta grada i sekundarne centre, te za stvaranje prometne dostupnosti.

Problem rasterećenja centra metropolisa stvaranjem podcentara, detaljnije ćemo obraditi na primjeru grada Zagreba.

2. Postojeća koncentracija u centru Zagreba²

Uži centar Zagreba odnosno »jezgra«, zauzima prostor površine cca 80 ha u sjevernom dijelu Donjeg grada (od Gornjeg grada na sjeveru, Ulice braće Kavurića i Boškovićeve na jugu, te Britanskog trga na zapadu i Smičiklasove ulice na istoku. Popisom stanovništva od 1971. godine na tom je području registrirano 83.566 stanovnika, tj. 14% ukupnog stanovništva grada.

Ulozi što je ima gradski centar odgovara i privredna struktura Donjeg grada.³ Privredna se djelatnost u Donjem gradu zadnjih godina kreće uglavnom u skladu sa spontanim rastom gradskog centra. Uredski se prostor povećao, trgovina se širi, a industrija pokazuje tendenciju povlačenja. U tom su dijelu grada, locirane i javne ustanove.

Iako predstavlja povijesnu jezgru grada i neposredno se nadovezuje na najgušći i najživlji dio današnjeg poslovnog centra, Gornji grad sadrži neznatne privredne kapacitete. Tu su najvažnije republičke i neke gradske institucije. (Na osnovu ranijih urabnističkih planova neke javne ustanove locirane su u Trnju kao inicijalni sadržaj novog gradskog centra).

U centru se nalaze gotovo sve kulturne ustanove, i to ne samo gradskog značenja, te veliki broj škola i fakulteta.

Gradski promet u središnjem gradskom prostoru, osobito u Donjem gradu, veoma je intenzivan. Sve veći broj automobila na ulicama otežava javni promet. U satima »rush-houra« glavne su prometnice potpuno zasićene. Promet je jedan od najupadljivijih problema grada i zbog zagađivanja zraka i te buke automobila. Osim toga individualni automobilski promet zahtijeva i znatan prostor za parkirišta. Sukob pješačkog prometa s motornim i tramvajskim, dolazi najviše do izražaja u jezgri centra. Trgom Republike, koji je zacijelo najfrekventniji pješački prostor, svaki dan prođe 450.000 pješaka. Restrikcija kretanja motornih vozila u najužem centru prva je ozbiljna mjera u korist pješaka i javnog prometa.

3. Centar grada u Generalnom urbanističkom planu Zagreba⁴

Osnovna su obilježja centralnog gradskog područja najveća koncentracija administracije, najširi izbor specijaliziranih komercijalnih sadržaja, najveća koncentracija trgovina na malo, fokus linija javnog promet, najveća vrijednost i iskorištenost zemljišta, najveća gustoća zaposlenosti i najveći broj parkirišta. Pretpostavlja se da će kapaciteti privrednih i neprivrednih sadržaja u tom dijelu grada porasti otprilike trostruko, a frekvencija osobnih vozila višestruko.

Kako je stari centar Zagreba građen za neusporedivo manji grad, on ne može preuzeti ulogu centra milijunskog grada. Stoga se planira širenje centralnog gradskog područja južno od željezničke pruge, na Trnje i Južni Zagreb. Novi gradski centar u Trnju zajedno s onim u Donjem gradu, činio bi organsku cjelinu. Na tim novim površinama ne postoje znatnija ograničenja za smještaj budućeg grada i optimalno rješenje prometa.

² xxx *Detaljni urbanistički plan Centra Zagreba*, 1—2, Urbanistički zavod Zagreba, Zagreb 1973, str. 126—179.

³ Dominiraju tercijarne djelatnosti, uz manji udio industrijskih i obrtničko-proizvodnih pogona. Uredi raznih privrednih organizacija sačinjavaju najjaču grupu poslovnih sadržaja centra i po prostoru koji zauzimaju i po broju zaposlenih. Znatan je i broj trgovina (specijaliziranih, i za dnevnu opskrbu), koje ne služe samo lokalnom stanovništvu nego i posjetiocima centra. Ugostiteljski lokali u Donjem gradu mnogobrojni su i različiti. Tu se nalazi devet od ukupno 12 postojećih hotela u gradu.

⁴ xxx *Generalni urbanistički plan grada Zagreba*.

U dosadašnjem razvoju gradskog centra formirane su pojedine specifične zone koncentracije. Tako je i sada ubranističkim zahvatom, planirano dvanaest sekundarnih centara (po naseljima).

Prostorni razmještaj sadržaja u centralnom gradskom području (Gornji i Donji grad, te Trnje) određen je po zonama jačeg i slabijeg intenziteta. Tako bi Gornji grad imao pretežno turističko-kulturno, a Donji grad u zoni najjače koncentracije (između Ilice — Vlaške i Masarykove — Amruševе, te Frankopanske i Draškovićeve ulice) trgovačko-poslovna obilježja. Na ovu bi se zonu istočno, južno i zapadno nastavljale poslovno-stambene zone, a sasvim rubno čisto stambena područja. Sekundarni centri, planirani oko Kvaternikova trga, Ulice braće Oreški i Trga Oktoraske revolucije, imali bi pretežno poslovno-trgovačko obilježje. Zona između Donjeg grada i Trnja imala bi prometnu funkciju, a središnja zona Trnja, prometnu upravnu i kulturno-društvenu, stambenu i sportsko-rekreativnu ulogu.

4. Čovjek u gradu

Iznijeli smo ukratko putove daljnjeg razvitka centra Zagreba. Pitamo se, međutim, gdje se u svemu tome nalazi »čovjek«?

Osnovni razlog, što mase ljudi nasrću na veliki grad i nastoje u njemu izboriti mjesto za sebe, nalazi se u mogućnosti zaposlenja, u većim šansama za uspjeh u životu, širokoj mogućnosti izbora dobara, u rasplinutoj socijalnoj kontroli i u fleksibilnoj podjeli rada. Mali grad, ne može osigurati zadovoljavanje mnogi potreba. Onima koji u njemu žive i koji su zapravo njegove žrtve, veliki grad pruža iluziju moći i osjećaj da žive najsavršenijim životom. Sve je u velikom gradu organizirano da »ubija« ljudske spontane inicijative i neovisnost duha.

Čovjek u velikom gradu provodi veći dio života na radnom mjestu, krećući se ulicama, kad se odmara ili zabavlja, ali je ipak većinom usamljen. U velikim gradskim kućama ljudi žive u osnovnim ćelijama (stanovima) a da nemaju ni jednog zajedničkog sastajališta osim lifta. U industrijskoj se civilizaciji živi mnogo brže i nervoznije. Susjedstvo je gotovo izumrlo. Vrlo brzo narastanje velikih gradova u našem stoljeću, a posebno u dva posljednja desetljeća, dovelo je do sve većih poremećaja u životu ljudi.

Prva posljedica porasta velikog grada je oskudica prostora u svakodnevnom životu. Nema mjesta u stanovima, nema ga u uredima i školama, nedostaje ga i na ulicama. Povećanjem ekonomske mogućnosti pojedinaca, raste i njihova potreba za većim prostorima (stan, automobil, površine za rekreaciju). Veliki gradovi nailaze na tri granice fizičkog širenja: raspoložive količine vode, raspoloživo zemljište i troškovno-vremenske distance kretanja ljudi unutar grada.⁵

Daljna posljedica narastanja velikog grada ogleda se u ugrožavanju i degradaciji cjelokupnog ekosistema. Širenje velikih gradova, gomilanje tehničkih tekovina i usavršavanje tehnološke prerade već su ugrozili biosferu. Brza urbanizacija praćena metropolitanskom koncentracijom dovela je do prevlasti gradskih dobara nad ljudima (npr. automobil i građevine). Granice velikog grada određene su zapravo troškovno-vremenskom distancom u prijevozu ljudi od stana do radnog mjesta. Ta se distanca pojavom automobila smanjila i na taj način omogućila veliku prostornu ekspanziju grada. Međutim, čim su automobili masovno zaposjeli gradove, preoteli su slobodne prostore, pojačali buku i ugrozili živote ljudi brojnim prometnim nezgodama. Najzad, »poništili« su sve prednosti, koje su u početku donosili.

Nastojeći da pobjegne od pritiska gradske civilizacije, stanovnik današnjeg grada pokušava se smjestiti u predgrađe. Tako počinje proces suburbanizacije.

⁵ Lewis Mumford: *Grad u historiji*, Naprijed Zagreb 1968, str. 608.

Od ekskluzivnog, rezidencijalnog boravišta, predgrađe se 'kako kaže Mumford' preobrazilo u karikaturu historijskog grada i njegove antiteze.⁶

Bijegom iz grada, moderni je urbanit dospio u jednolično predgrađe iz kojeg bijeg nije moguć, jer su se u društvu grad i predgrađe poistovjetili.

Osim predgrađa, koje je posljedica želje gradskih stanovnika za rezidencijalnim boravkom, postoje i ona koja su nastala iz nemogućnosti siromašnog radnika i seoskih pridošlica, da se smjeste u središnji grad i da se domognu urbanih tekovina na regularan način. Materijalna su podloga suvremenog gradskog gigantizma procesi tehnicizacije, formalizacije i birokratizacije globalnog društva. Stoga se posebno u velikim gradovima smanjuje teoretska i praktična mogućnost pojedinca i skupine da utječu na vlastitu sudbinu time, što će utjecati na sudbinu cijele društvene zajednice. Iz toga u osnovi proizlazi akutna kriza upravljanja u gradovima, kriza društvene politike.

Problemi čovjeka u velikim gradovima traže danas ljudska rješenja koja nisu, samo u usavršavanju i bujanju mehaničke rutine velegradskog života, niti pak, u optimalnim tehničkim adaptacijama prostora.

Interdisciplinarna znanost o gradskom — urbanizmu⁷ više se ne svodi samo na prostorno uobličavanje i davanje fizičkog profila gradu. Urbanizam bi u današnjim uvjetima, mogli bismo reći čak »ekumenopolizacija«. trebao prostor staviti u službu čovjeka, a ne obratno. Za realizaciju ovakvog odnosa neophodna je sociologijska komponenta. Istinski humanizirani prostor može biti jedino onaj, koji garantira integritet ljudske ličnosti, koji joj omogućuje egzistenciju i osebujan razvoj. Istupamo u ime takve ličnosti, borimo se za takav prostor.⁸

5. Kritički osvrti na detaljni urbanistički plan centra Zagreba

Vratimo se na naš konkretni plan — centar Zagreba. Nakon dovršenog Generalnog urbanističkog plana, započeta je u drugoj polovici 1972. godine izrada Detaljnog urbanističkog plana centra Zagreba (DUP). Područje obrađeno DUP-om sastoji se od kulturno-povijesno zaštićenog — Gornjeg i Donjeg grada, te novog dijela — Trnja. DUP se usredotočio na problem regeneracije Gornjeg grada, a kod Donjeg grada na podržavanje njegove vitalnosti u funkciji gradskog centra. Poštuju se i ograničenja koja proizlaze iz njegovog spomeničkog karaktera. Na području Trnja glavni je zadatak koncipiranje užeg i šireg centra kao integralnog dijela gradskog središta Zagreba, koji će svojim funkcijama i formom izražavati suvremene potrebe i društvene ciljeve te biti prilagođen za budućnost.⁹

Grad Zagreb dobio bi prema DUP-u veći i kontinuiraniji gradski centar u koji bi se uklapao stari i novi dio jezgre na potezu Trg Republike—Zrinjevac—Trnje. Taj bi se prostor prema Generalnom urbanističkom planu direktno nadovezivao na prostor preko Save i tako se spajao sa centrom Južnog Zagreba. Uz ovu okosnicu formiralo bi se nekoliko sekundarnih centara grada: Kvaternikov trg, Trg Oktobarske revolucije, novoplanirani centar na mjestu Ulice braće Oreški, te već spomenuti centar Južnog Zagreba.

Mjesta rada bi se što ravnomjernije raspodijelila u cijelom Zagrebu. Nepriredna djelatnost zauzima značajno mjesto u razvoju grada. Kako je ta djelatnost koncentrirana u postojećem gradskom centru, to joj je i u prostornoj organizaciji grada posvećena posebna pažnja.

⁶ »... mnoštvo jednakih kuća, koje se ne razlikuju jedna od druge, poredanih na jednakim cestama, u postoši bez stabala, naseljenih ljudima istog staleža, istih prihoda, iste dobi, koji gledaju iste TV-programe, a izvana i iznutra potpuno se prilagođavaju općem kalupu, načinjenom u središtu metropole.« (Lewis Mumford, op. cit., str. 547.)

⁷ Termin je nastao 1915 g. kod francuskih arhitekata. Vidi: Ante Marinković-Uzelac, »Urbanizam — oblik organizacije ljudskih zajednica«, *Naše teme*, 11, 1964, str. 1804—1815.

⁸ Svi problemi modernog gradskog čovjeka prisutni su gotovo u potpunosti i u Zagrebu. Na svom putu da ubrzo postane metropolis Zagreb bi morao koristiti iskustva drugih gradova, a pogotovo onih koji su prošli sličan razvojni put kao i on. To se ne odnosi samo na urbanističko-materijalna rješenja, nego i na ono što je najvažnije — socijalni i socijalizirani život čovjeka u urbanim uvjetima.

⁹ xxx *Detaljni urbanistički plan Zagreba*, str. 4.

U DUP-u se posebno tretira problem prometa, koji zahtijeva i nove prostore.

Pitanje oblikovnog je od velike važnosti jer određuje estetsku valorizaciju postojećih i budućih prostora, te su zato pažnje vrijedni stavovi i kriteriji da se sačuvaju atraktivne vizure i vrijedne panorame grada, da se zaštiti stara gradska jezgra i da se svestrano izuče odnosi starog i novog.

Iako DUP ima veliko značenje za centar grada, iako je on rezultat rada niza institucija i grupa stručnjaka, smatramo da on centru nije pristupio dovoljno široko. Nedostaje mu smjelost da vitalne probleme centra riješi na način koji zaslužuju. Moramo reći da nam se urbanizam ovdje ponovno prezentira kao ekonomika, a manje kao stvaralačka humana disciplina. Taj opći dojam koji se nameće pokušat ćemo argumentirati.

Novi centar Zagreba obuhvaćao bi staru jezgru grada — Zrinjevac, Strossmayerov i Tomislavov trg, te područje Trnja na koje se nadovezuje centar Južnog Zagreba. To bi trebala biti kičma grada oko koje bi se rasprostirali sekundarni centri. Ovakva je kičma određena, a da se stvarno nije vodilo računa o mogućnostima njene realizacije.

Problem stare gradske jezgre, Gornjeg i Donjeg grada nije adekvatno riješen. DUP nas je upoznao sa postojećom koncentracijom stambenih, privrednih, upravnodruštvenih, znanstveno-kulturnih i drugih sadržaja, te prometa u centru grada. Ovakvo stanje je zabrinjavajuće a da se gotovo nigdje u DUP-u detaljno ne razmatra mogućnost rasterećenja centra. Traže se rješenja u postojećim, a ne u radikalno novim mogućnostima. (Nadamo se da će to biti riješeno u detaljnim urbanističkim planovima zasebnih područja grada.)

Trnje je područje neujednačene, često veoma nekvalitetne izgradnje, koja je bila »krov nad glavom« velikom broju stanovnika. U Trnju su kvalitetna urbanistička zdanja još uvijek necjelovita i prema tom se području zato treba šire i odlučnije postaviti ako ga se nastoji uklopiti u gradsku jezgru. Neke se institucije — fakulteti tehničkih i humanističkih znanosti, palača glazbe, poslovni toranj Vranice, nova Sveučilišna knjižnica i studentski domovi ne bi smjeli postaviti rubno. Nastoji se da to bude kulturno-znanstveni sadržaj novog centra. Međutim, nije sasvim jasno kako bi ta nova jezgra trebala izgledati, bi li ona i dalje bila prepuna kontrasta i ličila na grad u gradu.

Glavni kolodvor presjeca centralni dio planirane jezgre grada, jer zatvarajući na južnoj strani Tomislavov trg koči razvoj jednog socijabilnog i komunikativnog prostora kakav bi trebao biti prostor centra. Osim toga kada bi se kolodvor i pomakao 500 metara istočnije, kako se to predviđa Generalnim urbanističkim planom, stanje se ne bi mnogo izmijenilo. Obzirom da centar grada predstavlja integrativni dio grada, kolodvor se ovdje isprijedio kao barijera prema jugu. Time devalvira osnovno obilježje gradskog središta.

Osim sumnji u realizaciju nove gradske jezgre, javljaju se i sumnje u funkcionalnost novih sekundarnih centara kao što bi to trebao biti Kvaternikov trg. Ovaj trg osim tržnice, pošte i dviju robnih kuća (Varteks i NAMA) nema ničega. Vlaška, Maksimirska, Heinzelova i Šubićeva ulica sasvim su bezsadržajne i ne predstavljaju drugo do stambene zone, ponegdje veoma nekvalitetne (dvorišne zgrade a naročito sjeverni dio Vlaške ulice). Trg presjeca transverzala Vlaška—Maksimirska, preko koje se odvija sav promet za Varaždin, Čakovec i Mađarsku. To stvara nezdravu situaciju na samom trgu i u njegovoj okolini. Od Zagreba bi htjeli napraviti metropolu, a u samoj svojoj jezgri je »nedonošće«.

Generalni urbanistički plan grada i DUP pokazuju da se naša urbanistička praksa prešutno opredijelila za princip *monocentrizma* u daljnjoj izgradnji Zagreba. Usprkos planiranju, pa čak i djelomičnoj realizaciji »različitih« »samostalnih« naselja, grad je zadržao staru »centralističku« strukturu. Danas kada je Zagreb već ušao u fazu metropolitanizacije taj je pristup nedopustiv.

Čitav je uži centar grada danas formiran tako, da njegovo asfaltno sivilo, ne-ljudska poslovna užurbanost i konstantna gužva degradiraju čovjeka u odnosu na automobile i kuće. Sa više naglašenom humanizacijom odnosa građanin—grad stari bismo centar Zagreba trebali osloboditi modernog saobraćaja, zaglušujuće buke i otrovnih plinova. Trebali bi ozeleniti mnoge njegove asfaltne površine i učiniti ga opet privlačnim njegovom stanovniku.

Za rasterećenje centralnog dijela Zagreba neophodno je iz ovog jednog gradskog centra prijeći na stvaranje mnogih sekundarnih centara tamo, gdje danas postoje samo »velike spavaonice« Zagreba. Svaki bi novi dio grada trebalo planirati tako da dobije sve funkcije centra jedne relativno zasebne cjeline. Prema tome u novim gradskim naseljima trebalo bi osim stanova graditi i prostore za nova radna mjesta, nove trgovine i lokale, te nove mogućnosti kulturnog i zabavnog života građana svih dijelova grada.

Iako je u DUP-u razrađeno stvaranje podcentara, prostorni razmještaj sadržaja i dalje slijedi dosadašnji razvoj centra. Formirajući podcentre prema DUP-u dobit ćemo usko namjenski definirana središta.

6. Zaključne napomene

Izgleda da je osnovna orijentacija naših urbanista funkcionalna podijeljenost prostora. Određujući karakter središta na taj način, oni prisiljavaju čovjeka da radi na jednom, stanuje na drugom a zabavlja se na trećem mjestu. Na neki način to je osiromašenje čovjeka. Ovako namjenski planiran prostor stvara veliki budžet »mrtvog vremena«, koje čovjek troši na putovanje iz jednog dijela grada u drugi. Slijedeći Le Corbussier-a naši urbanisti na neki način previđaju da su životne funkcije današnjeg stanovnika grada toliko dekoncentrirane, da je došlo u pitanje njihovo normalno odvijanje. Takav je pristup bez sumnje posljedica analitičkog načina mišljenja, koji nameće funkcionalizam. Svakoj se funkciji nastoji dati poseban prostor, što je zapravo velika zabluda i posljedica parole o decentralizaciji grada.

Grad je kompleksni društveni realitet u prostoru i vremenu, te bi morao omogućiti povratak harmoničnoj ljudskoj zajednici — u budućnosti zajednici višeg stupnja. To znači, da mora omogućiti koncentraciju svih životnih funkcija u određenom prostoru koji bi svojom kompleksnom organizacijom bio adekvatan modernom gradskom načinu života. Na taj bi način život izgubio segmentarnost i ponovno dobio svoje ljudsko dostojanstvo, koje je danas tako grubo narušeno. Tada bi se mogla rješavati i druga pitanja (npr. odnos funkcionalnog i oblikovnog, gdje bi umjetnost mogla odigrati svoju pravu ulogu, jer bi vizualno uz prostorno i vremenski, bila jedna od osnovnih komponenti ljudskog življenja).

Potreba svakog od nas za određenom intimnošću grada i uopće prostora u kojem živimo, nameće zadatak urbanistima, da intenzivnije vode brigu o čovjeku za kojeg i planiraju grad.

Na temelju iznijetog morali bismo konstatirati da usprkos tridesetogodišnjoj organiziranoj urbanizaciji glavnog grada Hrvatske mnogi urbanistički problemi nisu u praksi još ni dodirnuti, a kamoli riješeni, a s nekim rješenjima se ne možemo zadovoljiti. Grad koji je gotovo preko noći (jer trideset godina u razvoju jednog grada zaista nije mnogo), udvostručio svoju površinu, a čije je jezgro građeno i formirano u vrijeme feudalno-buržoaskog perioda i opterećivano svim nedaćama naše civilizacije, vapi za mnogim rješenjima i ponovnim približavanjem stanovnicima Zagreba.

Davorka Kovačević

DETAILED URBAN PLAN OF THE CENTRE OF ZAGREB

(S u m m a r y)

Accepting contemporary process of urbanization and the position of a man in a city, the author of the article has tried to show the contemporary way of approaching the planned solutions of the special arrangement of Zagreb, especially its centre.

The author's basic thesis resides in an affirmation that a city, as a complex social reality, manifesting itself in space and time, and as such in the contemporary civilization, is supposed to make possible for a man the formation of harmonious community. That means, it must make possible the flexibility of all the city's life functions at a certain area, in a way suitable to the urban way of living. Thence the necessity for the urbanists to take that into consideration in planning the spreading of the city, as well as they should relieve the present great concentration of functions in the centre of the city. The author also critically regards an adequate interdisciplinary approach to those solutions, and she sees the way out in forming a few secondary centres in the Zagreb area.

In spite of the solutions presented in urban plans (General Urban Plan and Detailed Urban Plan) a lot of solutions have not been optimumly placed in the function of a man and his living community, as well as a number of problems have not been touched yet.

Translated by *Biserka Cesarec*